

СТАНОВИЩЕ

на проф. д-р **Светлана Стойчева**, НАТФИЗ „Кръстьо Сарафов“

върху материалите, предоставени от доц. д-р **Гергана Руменова Русева**, единствен участник в конкурса за заемане на академичната длъжност професор по 2.1. Филология (Санскрит – език и култура), обявен в ДВ, бр. 86 от 13.10.2023 г.

Документите и материалите, предоставени от доц. д-р Гергана Руменова Русева за настоящия конкурс за заемането на академичната длъжност професор в специалност Индология, катедра „Класически Изток“ към ФКНФ, СУ „Св. Климент Охридски“, отговарят на всички изисквания на Закона за развитие на академичния състав в Република България и Правилника за прилагането му.

Професионалната биография на Гергана Русева изгражда представата за целенасочен учен със задълбочени интереси в областта на санскритологията, развити в сериозни академични изследвания. Предварително ще заявя, че стойността на научните трудове, с които участва в конкурса, издига престижа както на специалността в съответната институция, така и собствено на индологическата наука. Научноизследователското ѝ творчество от началото на научната ѝ кариера съставлява четири монографии и едно учебно помагало по санскрит, над тридесет научни статии и студии, преводи от санскрит и хинди, десетки участия в научни форуми и конференции (на част от тях е и организатор), оригинални учебни програми, богата експертна дейност в областта, разработване, ръководство и участие в научни проекти и т.н.

Предмет на научно обсъждане в моето становище ще бъдат основно монографиите *„Напред към миналото, назад към бъдещето. Идеи за времето в Древна Индия“* (2023) и *„Да вкусиш от най-сладкия плод на безсмъртието. Идеи за смъртта, пътя към отвъдното и съня в Древна Индия“* (2023). До голяма степен те синтезират, а и надграждат темите, които разработва до тях авторката им, така че могат да бъдат взети като представителни за нейното научно творчество след придобитото научно звание „доцент“. И в двете книги се откроява научният стил на Гергана Русева: вече битувачи в науката тези, както и собствените ѝ, отново и отново се верифицират чрез конкретен текстови анализ на изворов материал, представен в един, да го наречем,

динамичен превод – с нестихващо размишление върху различни възможни преводи и търсене на ключови връзки (например търсенето на по-адекватен смисъл чрез двата варианта на превод на с. 28 от „Да вкусиш от най-сладкия плод на безсмъртието“); но по-важното е, че винаги лингвистичните усилия са подпомагани/провокирани/проверявани чрез културологичния и сравнителномитологичния прочит. Тъй като до голяма степен преводът на такива дълбоко полисемантични древни езици като ведийски и санскрит е въпрос не просто на отваряне на речника, а на веща интерпретация, не само че не бих се наела с разграничаване на приносите на кандидатката на „езиковедски“, „религиоведско-културологични“ и „преводачески“, както тя самата ги отделя, а бих настоявала да се мислят в тяхната свързаност: тъкмо креативното комуникиране между езиковеда, културолога и преводача Гергана Русева, взаимното надграждане и съпоставяне на познанията ѝ в трите области води до успехите ѝ – като изследователски резултат и съответно като методология.

Монографията „Да вкусиш от най-сладкия плод на безсмъртието. Идеи за смъртта, пътя към отвъдното и съня в Древна Индия“ е посветена на възможно най-първичния въпрос, който си задава всяка митология относно човека – загадката на смъртта. Авторката проследява развитието на съвсем нехомогенните древноиндийски идеи/представи за смъртта и живота след смъртта, констатирайки съществените различията между ведическите и следведическите вярвания. Особено интересни са главите, посветени на съня и сънуването, чиято въздействаща сила поради вярата в тях ги прави „много по-опасни отколкото в нашата култура“ (с. 96). (Нека вметна, че сравненията с различни от древноиндийската култури води до изграждането на доста интересен сравнителноантропологичен пласт и в двете книги.) От най-древни времена се осмисля и когнитивният потенциал на тази вяра – откритието на съня като „философски и психологически начин на самоосъзнаване“ (с. 97). Това изиграва две много важни роли: за включването на несъзнаваната архетипна реалност, на „недиференцирания свят океан на Варуна“ (с.99) и за осъзнаването на реалността в будността като сънувана илюзорна реалност (идеята за майя). Намирам за особено уместен въпроса дали действителността, която откриват сънищата, действително съществува или тя се заселва от едно „окултурено съзнание“ (с. 109).

Още заглавието на монографията „Напред към миналото, назад към бъдещето“ показва, че тезите в нея няма да бъдат лесни за възприемане и веднага провокират когнитивните възможности на реципиентите с по-различен светоглед и култура от този

на древните индоарии. От тази, изглеждаща на европейца оксиморонна метафора, започва навлизането в дълбочина в същината на представите за време на Древна Индия. Тези представи се извличат от текстове на ведийски и на санскрит от Ригведа, Атхарваведа, Брахмани, Араняки, Упанишади, Махабхарата и др., дадени в оригинал и в превод (така са композирани текстовете, обект на анализ и в предишната книга). Разглеждането на абстрактната категория време посредством пространството с цел да бъде конкретизирана, се оказва доста сложна концептуализираща операция с разглеждане на времето по трите пространствени оси. Анализите показват както универсална употреба на категорията, с открити аналози в други светогледни и космогледни системи, така и напълно специфична, отнасяща се единствено до древноиндийските пространствено-временни представи. Тук много важно е добавянето и на третия креативен космогоничен фермент в древноиндийската литература – звука (между другото, макар и описан по различен начин, но със същата функционалност намира място и в митологията на догоните, потвърден е и от науката: регистриран от астрофизиците като шумът на Вселената).

Интересно е, че за забележителното представяне на миналото „отпред“ и бъдещето „отзад“ във ведийските и в санскритските текстове авторката е намерила и български езикови съответствия, но според нея несистемни и по-скоро опровергани от обратните представи, които са се наложили (бел. 110, с. 39). Дали пък можем да мислим за развитие на българските представи – от архаични, близки до древноиндийските, към отдалечаване от тях, разглеждащи времето по хоризонтала в обичайната за европейца последователност.

Тук ще открия главите „Годината и колелото на времето. Първичност и всеобхватност на времето“ и „За съдбата и времето в Махабрахата – колелото, нишката и стана“, и накрая отварянето на вратата към мистичното „пътуване във времето“. Поради невъзможност да бъдат разгледани всички оригинални аспекти на анализите, ще предложа на авторката няколко въпроса, които, надявам се, доказват интереса, който предизвикват нейните интерпретации, и изключителната комуникативност и на двете книги:

Защо точно думата *кала* става основно понятие за обозначаване на време в древноиндийската култура?

Може ли малко по-подробно да бъде аргументирана тезата, че има тясна обвързаност между личните преживявания в инициационните ритуали или по време на сън и генезиса на космогоничния мит за разчленяване на тялото на първосъществуото –

Пуруша или Праджапати; по-общо казано, че митът и личните преживявания взаимно се контролират.

От тук може ли да се заключи, че основните идеи за времето (преходното и вечното) в индийската култура са до голяма степен продукт на преживявания – медитативни, екстатични, по време на ритуали?

Как да си обясним факта, че все пак в основата на синтеза на религиите, философиите и културите, към който се стреми теософията, Блаватска поставя модели на мислене от древните индоарии – може ли да се обоснове обективно изборът ѝ?

Не бих искала да пропусна да отбележа и чувството за хумор на авторката, което помага при адаптацията на толкова сериозна научна материя и толкова сложни доктрини (напр. вместо да теоретизира върху перформативната функция на словото, шеговито „предупреждава“ читателя да не заспи при прочита на „Напев. Заклинание за сън“, с. 91 от книгата върху идеите за смъртта).

Обобщеното ми становище: след запознаване с всички предоставени за конкурса материали и научни трудове, след анализа на тяхната значимост и съдържащите се в тях научни и научно-приложни приноси, намирам за повече от основателно да дам своята положителна оценка за избора на доц. д-р Гергана Русева на академичната длъжност професор на СУ „Св. Климент Охридски“.

21.01.2024

проф. д-р Светлана Стойчева

Sv Stojcheva